

DE SCHAKEL

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

---

"GIJ ZIJT DE SCHAKEL TUSSEN HEN, DIE THUIS BLEVEN, EN MIJ"

KONINGIN WILHELMINA

STICHTING GENOOTSCHAP ENGELANDVAARDERS

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders
NOVEMBER 2006 - 27e Jaargang, nr. 111

BESTUUR:

Voorzitter R.W. Hemmes	Thorbeckelaan 74	2564 BS Den Haag	Telefoon en fax 070 - 368 35 66

Secretaris G.J. Staal E-mail: jan.staal@planet.nl	Oranje Nassaulaan 52	3708 GE Zeist	Telefoon 030 - 692 27 92

Penningmeester Ch.H. Bartelings E-mail: ch.h.bartelings@planet.nl	Thomas Jeffersonlaan 437	2285 AP Rijswijk	Telefoon en fax 070 - 394 14 67

LEDEN:

R.A. Grisnigt	Canadalaan 25	4631 NT Hoogerheide	0164 - 61 34 15
R.M. ten Broek	Burg. de Villeneuve-singel 30	3055 AP Rotterdam	010 - 422 39 14
Fred M. Beukers	Louise de Colignylaan 448	3062 HN Rotterdam	010 - 452 79 29
J.A. Bakker, Evenementencommissie	Zeekant 92g	2586 JB Den Haag	070 - 354 02 45
J. de Mos, Evenementencommissie	Marjorystraat 25	3151 SK Hoek v. Holland	0174 - 38 21 83
H.J.M. Brinkman	Jacob Mulderweg 26	2597 BS Den Haag	Telefoon en fax 070 - 354 31 73
E-mail: hjm.brinkman@wanadoo.nl			

REDACTIE DE SCHAKEL

H.J.M. Brinkman E-mail: hjm.brinkman@wanadoo.nl	Jacob Mulderweg 26	2597 BS Den Haag	Telefoon en fax 070 - 354 31 73

Redactiecommissie

H.J.M. Brinkman, L.J. Staal, Ch. H. Bartelings

Stichting Genootschap Engelandvaarders:

Postbank: 35 95 00
Bank : 54.55.46.826
ABN-AMRO bank - Rijswijk

www.engelandvaarders1940-1945.nl

Het volgende nummer verschijnt in januari 2007.
Gaarne hiervoor bestemde kopij inzenden vóór 1 december 2006.

ISSN 1382-8207

NOVEMBER 2006

Reünie

Gelukkig dat de regulaars van onze jaarlijkse reünie er in de vorige Schakel duidelijk op hadden gewezen dat die reünie werd gehouden in de Prinses Juliana Kazerne in Den Haag op 20 september. Ik had u in mijn bijdrage in die Schakel misleid door de verkeerde datum te noemen, waarvoor mijn verontschuldiging. Maar het kwam allemaal toch nog goed.

De gastvrijheid in de mess kennen wij van onze maandelijkse borrel en wij waren dus niet verbaasd dat het messpersoneel er alles aan deed om het ons naar de zin te maken. Er waren 30 Engelandvaarders met hun aanhang, totaal meer dan 80 deelnemers, die het allemaal erg naar hun zin hadden, met dank aan de regulaars Jacob de Mos en Jan Bakker.

Het enige moment dat niet iedereen tevreden stemde was toen er een foto van het gezelschap zou worden genomen. De fotograaf liet ons een heel eind lopen om een mooie achtergrond voor zijn foto te krijgen. Maar we hebben dat allemaal overleefd en we hebben een fijne dag gehad.

Mevrouw Kruis, de weduwe van de onlangs overleden Engelandvaarder Kruis, was met vakantie uit Amerika over om getuige te zijn van de herdenking van de sinds de vorige reünie overleden Engelandvaarders. Zij was dankbaar dat zij was gekomen. Na terugkeer in de Verenigde Staten schreef zij ons een hartelijke bedankbrief om dat nog eens te bevestigen. De ingesloten extra bijdrage hebben wij in dank aanvaard.

Website

In onze vorige Schakel kondigde ik aan dat we bezig zijn met een eigen website en dat we daar haast mee gingen maken. Ik wist toen nog niet dat het niet zo simpel was. Om te beginnen had een vreemde de domeinnaam "Engelandvaarders" geclaimd. Daarop hebben wij op de naam "Engelandvaarders 1940-1945" een claim gelegd. Het bestuur is nu druk doende om te beslissen wat wel en wat niet op die site moet worden vermeld en hoe. Bram Grisnigt heeft daarbij het voortouw en hij doet dat fantastisch. Hij krijgt geweldige steun van Agnes Dessing, die enorme ervaring heeft opgedaan bij haar promotie over de geschie-

denis van de Engelandvaarders. Ik reken er op dat de site klaar is vóórdat de volgende Schakel bij u in de bus valt, dus probeer het af en toe en u zult trots de hele familie kunnen laten zien wat er over de Engelandvaarders is te vertellen. www.engelandvaarders1940-1945.nl

Herdenkingen

Op 28 november verzamelen de Engelandvaarders die daartoe in staat en in de gelegenheid zijn weer in het gebouw van de Raad van State in Den Haag om, bij het monument van Koningin Wilhelmina tegenover het Paleis op het Noordeinde, de Moeder der Engelandvaarders te herdenken op Haar sterfdag. Ik hoop dat er meer zijn dan bij de herdenking in Delft op 31 augustus, want toen waren Jacob de Mos, Ted van Meurs en ik de enigen die de Burgemeester van Delft konden ontvangen.

Op 1 december gaan we naar de Kerk in Delft om onze Beschermheer op zijn sterfdag te herdenken. Ook daarvoor geldt dat ik hoop dat er meer Engelandvaarders aanwezig zijn.

2006 - 2007

En dan gaat dit jaar teneinde lopen en maken wij ons op om aan 2007 te beginnen. Als we Sinterklaas vieren met de kleinkinderen en achterkleinkinderen, beseffen we dat we weer een jaar verder zijn. Met de Kerstdagen is dat helemaal het geval en dan met Oud en Nieuw kijken we nog even terug en we maken meteen plannen voor het nieuwe jaar. Ik hoop dat u allen dit jaar op waardige wijze zult beëindigen en dat 2007 voor u, en allen die u dierbaar zijn, een goed jaar zal mogen zijn. Ook het volgend jaar is elke eerste maandag van de maand een borrel met eten in de mess van de Prinses Juliana Kazerne in Den Haag, in september wordt onze jaarlijkse reünie weer georganiseerd en 31 augustus en 28 november herdenken wij Koningin Wilhelmina. Ik hoop dat velen dan daarbij zullen zijn. Ik kijk er naar uit.

Rudi Hemmes

Vanouds voelen de Engelandvaarders zich nauw verbonden met de begraafplaats "Ereveld Loenen". Zo hebben wij in de afgelopen jaren ons gedenkbord opnieuw laten schilderen en overgedragen aan de Oorlogsgravenstichting. Inmiddels blijkt dat er toch nog namen op het bord moeten worden toegevoegd. Bram Grisnigt heeft altijd de contacten met de Oorlogsgravenstichting verzorgd. Jammer genoeg kon hij er dit jaar niet bij zijn. Jan Staal en Ben Uiling namen de honneurs waar. Alleen Bens kunstheup begaf het onderweg, zodat we, ondanks zijn pijn, zijn teruggereden naar het ziekenhuis. Inmiddels is er operatief ingegrepen. We wensen hem veel sterkte met zijn nieuwe prothese en een spoedig herstel. Voor het middagprogramma ben ik toch nog op tijd gekomen. Met de toespraak van premier Balkenende over waakzaamheid begon de plechtigheid. Een viertal jongeren verhaalden op indrukwekkende wijze van de pijn die door gebrek aan democratie ontstaat. De koraal muziek van een muziekkorps was sfeerrijk. Het is de gewoonte dat er namens de Engelandvaarders bij de jaarlijkse herdenking een bloemstuk wordt geplaatst bij de plaquette. Ook dit jaar hebben we dat gedaan. Bij de kranslegging is er altijd een mooie krans namens ons genootschap. Een minuut stilte is op dit veld een indrukwekkende stilte. Slechts aan het einde klonk ergens in het omringende bos de schreeuw van een pauw. Met het zingen van het eerste en zesde couplet van het Wilhelmus kwam er een einde aan de plechtigheid, die werd bijgewoond door ongeveer 1500 mensen, onder wie veel jongeren.

AANVRAAG KAARTEN NATIONALE HERDENKING VRIJDAG 4 MEI 2007

Tijdens de Nationale Herdenking op 4 mei herdenken wij allen - burgers en militairen - die in het Koninkrijk der Nederlanden, of waar ook ter wereld, zijn omgekomen sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in oorlogssituaties en bij vredesoperaties.

Herdenkingsbijeenkomst Nieuwe Kerk

Het Nationaal Comité 4 en 5 mei organiseert elk jaar op 4 mei

een herdenkingsbijeenkomst in de Nieuwe Kerk voorafgaand aan de officiële plechtigheid bij het Nationaal Monument op de Dam om 20.00 uur. Deze bijeenkomst is primair bedoeld voor overlevenden en nabestaanden. De bijeenkomst begint om 18.55 uur en duurt ongeveer tot 19.25 uur. Voor de aanwezigen in de kerk is er ruimte gereserveerd aan de voet van het Nationaal Monument. Op de Dam zijn zitplaatsen beschikbaar voor mensen die moeilijk ter been zijn. Ook is het mogelijk om de plechtigheid bij het Monument op de monitoren in de Nieuwe Kerk te volgen. Om de bijeenkomst bij te wonen kunnen belangstellenden een brief sturen naar het Nationaal Comité 4 en 5 mei met daarin vermeld: naam, geboortedatum, adres, postcode en plaats, telefoonnummer, de reden van aanvraag en eventueel de naam van de vereniging of organisatie waarvan u lid bent. Na ontvangst van de brief wordt u in het uitnodigingenbestand opgenomen en begin februari 2007 wordt de officiële uitnodiging toegestuurd. Bij de uitnodiging is een antwoordkaart gevoegd waarmee door een ieder maximaal twee kaarten kunnen worden aangevraagd. De antwoordkaarten worden door het Nationaal Comité in volgorde van binnenkomst behandeld. Degenen die in de afgelopen jaren al een uitnodiging hebben ontvangen hoeven niet te reageren, zij zijn vast in het uitnodigingenbestand opgenomen en zullen in februari 2007 wederom een uitnodiging ontvangen.

Nationaal Comité 4 en 5 mei
Rapenburgstraat 109
1011 VL Amsterdam
website: www.4en5mei.nl

DEFINITIE ENGELANDVAARDERS

Engelandvaarders is de erenaam van de mannen en vrouwen, die tijdens de Tweede Wereldoorlog, na de capitulatie van de Nederlandse Strijdkrachten op 14 mei 1940 en vóór de geallieerde invasie in

Normandië op 6 juni 1944 ('D-day') uit bezet of vijandelijk gebied wisten te ontsnappen met de bedoeling om zich in Engeland of ander geallieerd gebied bij de geallieerde strijdkrachten aan te sluiten om actief aan de strijd tegen de vijand (Duitsers, Italianen en Japanners), deel te nemen. Het woord Engelandvaarder is ontstaan omdat de meeste mannen en vrouwen in Engeland aankwamen om zich vandaar voor de vrijheid van Nederland in te zetten. Ongeveer 1700 Nederlandse mannen en vrouwen wisten, na vele moeilijkheden te hebben overwonnen, Engeland of een ander geallieerd gebied te bereiken. Een groot aantal mannen en vrouwen is op weg naar Engeland of een ander geallieerd gebied omgekomen of werd gearresteerd en naar concentratiekampen afgevoerd. Velen vonden in een kamp de dood, slechts enkelen keerden na de bevrijding uit gevangenschap terug naar Nederland.

Al deze mannen en vrouwen worden als Engelandvaarder aangeduid.

HERDENKING GEBOORTEDAG KONINGIN WILHELMINA —

Door het Genootschap Engelandvaarders is op donderdag 31 augustus 2006 wederom in de Nieuwe Kerk te Delft een bloemstuk geplaatst bij de plaquette ter herinnering van haar geboortedag, te weten 31 augustus 1880, nu 126 jaar geleden. Bij ons Engelandvaarders gaf de plechtigheid nog een extra tintje, door de aanwezigheid van de Hoogedelgestrenge heer G.A.A. Verkerk, burgemeester van Delft, die op eigen verzoek had gevraagd aan onze voorzitter van ons Genootschap R.W. Hemmes, de plechtigheid van Koningin Wilhelmina te mogen bijwonen.

Koningin Wilhelmina stond bekend als een bijzondere en lieve vrouw. Vele Engelandvaarders en Engelandvaarsters zullen de dag nooit vergeten toen zij door Koningin Wilhelmina op Stubbings House werden ontvangen, nadat zij in Engeland aankwamen vanuit bezet gebied. Van velen hoorden we hetzelfde geluid. Het had je moeder kunnen zijn, zij was zo gewoon en zo hebben wij Engelandvaarders en

Engelandvaarsters haar ook gekend. Na afloop van de plechtigheid hadden wij nog een gesprek met burgemeester Verkerk en vertelden hem, dat wij Engelandvaarders ook altijd een krans plaatsen bij het standbeeld van Koningin Wilhelmina in Den Haag, ter nagedachtenis van haar sterfdag op 28 november 1962.

Wij vertelden de burgemeester dat wij voor de plechtigheid daar altijd netjes worden ontvangen met een kopje koffie voor en na de plechtigheid door het personeel van de Raad van State in de Gotische Zaal en dat er gereserveerde parkeerplaatsen zijn in de garage van de Raad van State. De tip aan de burgemeester is hem niet ontgaan. Dus de volgende plechtigheid op 31 augustus te Delft, kunnen wij wel bijna zeker rekenen op een ontvangst van de burgemeester bij hem op het stadhuis.

Jacob de Mos

Robert Pieter van Exter

2 september 1922 - 9 augustus 2006

Kruis van Verdienste
Verzetshedenkingskruis

Gedurende de hittegolf van juli en augustus werd mijn goede vriend en Engelandtocht metgezel Robert van Exter onwel. Zijn dochter Emily Berlier, na hem enige tijd verzorgd te hebben, liet hem in een hospitaal opnemen alwaar "Roberto" op 9 augustus in zijn slaap overleed.

Robert werd geboren in Shanghai waar zijn vader Ir. B. van Exter betrokken was bij havenwerken in China. "Roberto" studeerde economie aan de Universiteit in Amsterdam en in 1943 weigerde hij de z.g. studenten loyaliteitsverklaring te tekenen. Hij dook onder in een vertrek in het flatgebouw in de Beethovenstraat waar zijn Engelse moeder ook een flat had. Onze eerste poging Engeland te bereiken mislukte maar in januari 1944, reizende met vervalste Sicherheitsdienst papieren slaagden wij erin, dankzij de hulp van Ir. Albert Starink in Parijs, over de Pyreneeën te trekken ten oosten van de Garonne rivier. Enige weken later, in Madrid, kreeg Robert een hartritme stoornis, waarschijnlijk als gevolg van de "stress" veroorzaakt door de arrestatie en ontsnapping in Parijs en de wandeling over de besneeuwde Pyreneeën.

Robert en ik maakten de "vermaarde" zeereis in konvooi op het troepenship S.S. Orduna met een groot contingent aspirant Engelandvaarders van Gibraltar naar Liverpool in maart 1944. Na de screening in de Royal Victoria Patriotic School werd Robert bij de R.A.F. opgeleid tot telegrafist.

Na het behalen van zijn doctoraat in de economie trad hij in dienst bij de Royal Dutch Shell en 22 jaar later werd hij benoemd tot directeur van SEFA (Syndicat des Futs en Acier) te Brussel. Sinds de jaren zeventig woonde Robert ten zuiden van Brussel in Lasne in de streek waar de slag van Waterloo plaatsvond.

Tussen zijn papieren vond Emily een in zijn handschrift genoteerd vers:

P.M.

Count your garden by the flowers

Never by the leaves that fall

Count your days by golden hours

Don't remember clouds at all...

Count your age by friends not years...

Count your years with smiles not tears

Rudy Zeeman

ENGELANDVAARDERS BIJEEN IN DEN HAAG

Nadat de Vliegbasis Gilze-Rijen de laatste keren onderkomen was voor de jaarlijkse reünie van Genootschap Engelandvaarders 1940-1945, vond de bijeenkomst dit jaar plaats op de Prinses Julianakazerne (PJK) in Den Haag.

Op 20 september verzamelden zich ruim zeventig personen, waarvan er dertig Engelandvaarders zijn, en de rest familieleden en/of nabestaanden. Gilze had vanwege drukte met voorbereidingen op uitzendingen helaas geen mogelijkheid de oud-strijders te ontvangen. Door tussenkomst van CDS generaal Dick Berlijn werd de PJK als locatie aangeboden waar kolonel Wiek Noldus als voorzitter van de Gezamenlijke Haagse Mess als gastheer optrad. Volgens hem 'een gezelschap waarop je zuinig moet zijn. Niet alleen binnen de KLu, maar ook daarbuiten.'

Generaal-majoor b.d. Rudi Hemmes, voorzitter van hen die uitweken naar Groot-Brittannië, uitte namens het genootschap zijn dankbaarheid naar Defensie voor de geboden oplossing.

Een ziekenhuis in kamp Westerbork, 1939-1945

Vanaf 29 juni is in het Herinneringscentrum Kamp Westerbork voor het eerst een tentoonstelling te zien die in zijn geheel is gewijd aan de gezondheidszorg in kamp Westerbork. De tentoonstelling *Genezen verklaard voor...* Een ziekenhuis in kamp Westerbork, 1939-1945 is gebaseerd op recent onderzoek en schetst aan de hand van getuigenissen van artsen, verplegers en patiënten een beeld van een bizarre situatie. Kamp Westerbork, een kamp als een stad op de heide. En in die stad een groot ziekenhuis waar mensen werden opgevangen, verzorgd en genezen verklaard. Maar waarvoor?

Een ziekenhuis in een nazi-kamp? Het roept vele vragen op. Des te meer als we weten dat het destijds een van de beste ziekenhuizen in bezet Nederland was: uitstekend geoutilleerd, verpleegkundigen in overvloed, vermaarde en vooraanstaande chirurgen aanwezig en bijna alle denkbare specialisaties. Maar dat niet alleen. Met toestemming van de SS-leiding werd alle mogelijke moeite gedaan en werden vaak geen kosten gespaard opdat de patiënten genezen verklaard konden worden. Ja, kampcommandant Gemmeker liet soms niet na zelf handelend op te treden om het leven van een joodse baby te redden.

De opening van de tentoonstelling *Genezen verklaard voor...* Een ziekenhuis in kamp Westerbork, 1939-1945 was op donderdag 29 juni om 15.00 uur in het Herinneringscentrum Kamp Westerbork. Dan verschijnt ook het elfde Westerbork Cahier over hetzelfde onderwerp.

LICHT IN HET DONKER

Van 12 november tot en met 28 januari presenteert het Verzetsmuseum Friesland de bijzondere tentoonstelling 'Licht in het Donker, het Philips-Kommando in Kamp Vught'. In deze reizende expositie wordt de wonderbaarlijke geschiedenis geschetst van het zogenoemde Philips-Kommando, een unieke vorm van industriële tewerkstelling van gevangenen binnen het prikkeldraad van het Kamp Vught. Uniek, omdat in geen enkel ander kamp een particulier bedrijf de gelegenheid

Foto: Arno Marchand

heeft gekregen om productieactiviteiten op deze schaal binnen dat kamp te verrichten. Begin 1943 heeft de Philips-directie na lange aarzeling gevolg gegeven aan het dringende verzoek uit 'Berlijn' om in het concentratiekamp de Speciale Werkplaats B677 te vestigen. Met de SS was vooraf een grote mate van eigen zeggenschap overeengekomen, die ook lange tijd in stand kon worden gehouden. Ruim 3.100 gevangenen (10 procent van het totaal), hebben kortere of langere tijd deel uitgemaakt van het daar werkzame Philips-Kommando. Philips probeerde zoveel mogelijk gevangenen, mannen en vrouwen, joden en niet-joden, aan werk te helpen. In een relatief veilige omgeving maakten zij onder meer radio toestellen, knijpkatten en scheerapparaten. Voor anderen werd werk bedacht op een rekenkamer, schrijfkamer of tekenkamer. Jonge joodse vrouwen konden worden ingezet onder het voorwendsel dat alleen zij over het vereiste 'Fingerspitzengefühl' beschikten voor het maken van 'kriegswichtige' radiobuizen. Het deel uitmaken van het Philips-Kommando betekende voor de 600 joodse werkers voor een lange tijd vrijstelling van transporten. Toen zij toch in juni 1944 werden gedeporteerd naar het vernietigingskamp Auschwitz-Birkenau, werden zij niet voor de gaskamers geselecteerd. Na korte tijd zijn zij vanuit andere kampen als 'Philips Facharbeiter' tewerkgesteld bij bedrijven in Reichenbach. Bijna 400 van de 500 gedeporteerde joodse Philips-medewerkers hebben zo de oorlog overleefd. In 'Licht in het Donker' wordt de opbouw, groei, bloei en neergang van de werkplaats en van het Philips-Kommando verbeeld aan de hand van videobeelden en voorwerpen. Interessante voorwerpen zijn speciaal voor deze expositie in bruikleen verkregen van oud-gevangenen en hun nabestaanden. In de expositie worden de dilemma's van de multinational Philips nader belicht. Directeur Frits Philips zei na de oorlog dat het werk in Vught zijn merkwaardigste activiteit was tijdens de bezetting. Andere onderdelen van de expositie gaan in op 'Leven en Werken', 'Wie werkten er', 'Leiding en Organisatie' en 'En daarna'. Bizarre gebeurtenissen worden belicht, deels ook in persoonlijke verhalen. Zo bracht Himmler in februari 1944 een bezoek aan de Werkplaats, sprak met technisch leider Bram de Wit, en schudde na afloop deze gevangene de hand. Hachelijk spel, heimelijk verzet en gecamoufleerde sabotage komen in allerlei vormen aan de orde.

Daarnaast wordt duidelijk dat dankzij Philips het bestaan van de betrokken gevangenen is verzacht. Een digitaal educatief project vergezelt de expositie en maakt de expositie bijzonder geschikt voor een koppeling naar het onderwijs. De website is toegankelijk via www.philips-kommando.nl 'Licht in het Donker. Het Philips-Kommando in Kamp vught' is gemaakt op initiatief van de Stichting Geschiedschrijving Philips-Kommando Concentratiekamp Vught '43-'44 in samenwerking met Nationaal Monument Kamp Vught. Aanvullend op de tentoonstelling en website is een aantrekkelijk informatieboekje 'Belevenissen en Achtergronden' met illustraties en persoonlijke verhalen te koop (3,50 euro) in de Museumwinkel.

Het Philips-Kommando in Kamp Vught

12 november t/m 28 januari 2007

Opening: zaterdag 11 november om 16.00 uur

Voor meer informatie en beeldmateriaal:

Hans Groeneweg (Hoofd Verzetsmuseum Friesland)

T 058 - 255 55 16,

E h.groeneweg@friesmuseum.nl

Paul Klarenbeek (Hoofd Marketing en Communicatie)

T 058 - 255 55 10

M 06 - 382 416 23

E p.klarenbeek@friesmuseum.nl

Dit persbericht is ook te vinden op www.verzetsmuseum.nl

Verzetsmuseum Friesland

Bezoekadres: Turfmarkt 11, Leeuwarden

Openingstijden: di-zo van 11.00-17.00 uur.

Postbus 1239, 8900 CE Leeuwarden

T 058 - 212 01 11

E info@verzetsmuseum.nl

Het verzetsmuseum Friesland is onderdeel van het Fries Museum

Weer een Engelandvaarder opgespoord.

Wolff, Levie Salomon

Geboortedatum: 25 februari 1923

Geboorteplaats: Amsterdam

Vertrokken uit Nederland: 13 juli 1942

Aankomst in Engeland: 4 februari 1945

Indiensttreding Krijgsmacht: 14 februari 1945

Dienstbeëindiging: 1 oktober 1958

Route naar de vrijheid:

België - Frankrijk, gearresteerd nabij de Spaanse grens. Wist te ontvluchten en bereikte Zwitserland, waar hij uiteindelijk in kamp Cossonay terecht kwam. Tekende vrijwilligersverklaring voor het Nederlandse leger. Vertrok eind 1944 met het bekende convooi via bevrijd Frankrijk naar Engeland.

WEER EEN BIJZONDER VERHAAL OVER DE MOED VAN ENIGE ENGELANDVAARDERS OP WEG

Hierbij de Engelandvaart van Louis Gerads en Herman Corbière omstreeks 10 juni 1941

Eerstgenoemde kreeg omstreeks bovengenoemde datum een kans om naar Engeland te vertrekken, maar daar hij het liefst met zijn vriend Herman, die hij al enige jaren kende, wilde vertrekken stelde hij alle pogingen in het werk om deze mede te nemen. Echter zonder resultaat.

Hier volgen ter kennismaking de namen van diegenen die met ons de overtocht naar Engeland gemaakt hebben: Majoor W. den Boer, Dr. Sajet met twee zoons, waarvan de één J. Sajet, musicus, en de andere H. Sajet, medicus was en C. de Graaf, derde machinist.

Laatstgenoemde begaf zich omstreeks 12 juni met Louis naar Kamperduin, om zich daar in de buurt op de hoogte te stellen van de

ligging van de dijk, waar de boot overheen gedragen moest worden, en van eventuele Duitse bewaking. De plaats waarvan het vertrek plaatsvond ligt 2 kilometer ten noorden van Kamperduin waar een zijkanaaltje van het Noord-Hollandsch kanaal tegen de weg van de dijkgraaf, die ons de raad gaf om op woensdag den achttiende juni te vertrekken daar dan het getij het geschiktst was. Dit was tien dagen vroeger dan wij van plan waren. Een dag later heeft Louis met Dr. Sajet een geschikte plaats uitgezocht waar deze met zijn beide zoons en den C. Majoor den achttiende juni 's avonds moesten wachten totdat ons bootje waarmede wij door het kanaaltje kwamen in zicht kwam. In dit bootje bevonden zich den machinist K. de Graaf, Louis en Herman, die op voorstel van Louis mede was genomen als hulp om de boot 's nachts over de dijk te dragen, want hierin zagen wij onze enige kans om samen naar Engeland te vertrekken! Ook hebben wij een dag voor het vertrek den heer de Graaf in vertrouwen genomen en zijn medewerking gevraagd, welke hij ten volle verleende.

Den 18-06-1941 om 11 uur 's avonds kwamen wij het laatste gedeelte van het kanaaltje afroeien na 3 uur aan de kant gewacht te hebben totdat het donker werd. Gedurende dien tijd, hebben wij nog een ontmoeting gehad met een visser, die langzaam op ons toe kwam varen en vroeg of wij soms naar de overkant moesten. Na de eersten schrik bemerkten wij al gauw dat hij van de goede kant was.

Hij verzocht ons indien wij in Engeland aankwamen een brief te sturen aan zijn broer in Indië. Ook meende wij dat een Duits vliegtuig dat op ons toedook ons gezien had. Dat het ons niet gezien heeft schrijven wij toe aan het feit dat de boot gecamoufleerd was met een groen zeil. Er mag in de vaart n.l. alleen een ijzeren vissersbootje komen.

Toen wij deze avond op ongeveer 400 meter van de dijk af waren ontmoetten wij den heer Jansen die met Dr. Sajet als hulp en uitkijkpost was meegegaan en van wie wij ook veel hulp hebben ontvangen bij de voorbereidingen van deze tocht. Hier verliet den heer de Graaf de boot om samen met den heer Jansen het terrein nog even te verkennen. Toen het veilig bleek te zijn vertrokken zij met de heren Sajet en den Majoor die ondertussen waren aangekomen naar het eindpunt van

---

de sloot na ons bevel te hebben gegeven de laatste meters voorzichtig af te leggen. Hier kwamen wij 10 minuten later aan en hoorden tot ons genoeg, dat de schildwachten net langs waren gegaan. Wij haalden de inhoud van de boot, koffers, benzine en motor eruit en droegen alles op de dijk neer. Toen trokken wij de boot uit het water en met vereende krachten werd ook de boot op de dijk gebracht, wat geweldig veel inspanning vereiste. Daarna hebben wij de boot de dijk afgeduwd en gedeeltelijk in zee gelegd. De koffers, benzine en motor eveneens snel gehaald, met de motor kwam iemand ons al tegemoet rollen maar hij was gelukkig niet stuk. Toen verdween de heer Jansen en het grote moment van het vertrek was daar. Herman zou nog even wachten om de boot af te duwen om dan ook huiswaarts te keren, tenminste zo dachten de anderen. Bij het afduwen echter verloor hij volgens afspraak de vaste grond onder de voeten, toen hij nog voor boven water stak en werd door de heer de Graaf in de boot getrokken. Het was tamelijk donker zodat de andere heren niet zagen dat hij nog vrijwel droog was.

Later op zee toen de heren bemerkten dat de boot best een man meer kon dragen vonden zij het niet erg een stowaway aan boord te hebben. Het werd zelfs tamelijk geaccepteerd. Enige verdenking, dat het plan van tevoren beraamd was, kwam van de zijde van den Majoor, toen Hermans tas met eetgerij uit de voorsteven kwam. Wij roeiden ongeveer 300 meter uit de kust: dit viel echter niet mede, daar de boot voor roeien niet geschikt was. Het was een buitenboord motorbootje van 5 meter lengte, een racemodel. Plotseling werd een vuurpijl afgeschoten voor of achter de dijk en wij dachten dat ons vertrek bemerkt was. Tegen onze oorspronkelijke bedoeling in hebben wij de motor toen al aangeslagen. Het motortje liep goed en wij voeren met een snelheid van 10 tot 20 kilometer per uur onze vrijheid tegemoet. De eerste uren hebben wij loodrecht op de vinger van Dr. Sajet gevaren, die het noorden aanwees, daar wij het kompas niet durfden te verlichten zo vlak bij de kust. Ondertussen was een lid van de bemanning de Mesieur Jaap Sajet aan zeeziekte onderhevig en gooide zo nu en dan over boord, niet lang daarna deed zijn broer hetzelfde.

Inmiddels begon het ochtend te worden, een grauwe lucht bedekte de sterrenhemel en de zee wierp speels golfjes achter in de boot, wat al

---

gauw erg gevaarlijk begon te worden, ook onze motor sloeg af en wij kwamen dwars voor de golven te liggen, het water stond achter in de boot al tegen het schot, de toestand was erg bedenkelijk te meer daar onze pomp niet werkte. Tot op een gegeven ogenblik de heer de Graaf adviseerde het bovenste gedeelte van het pompje los te draaien en er dan het water in te gooien, wat succes had en met een verheugd gezicht zagen wij allen de eerste straal water overboord gaan. Intussen had de stuurman ook de motor weer op gang weten te brengen en waren wij de eerste keer aan een verdrinkingsdood ontsnapt. Er hing een lichte mist over het water wat onze tocht veiliger maakte, ongeveer een uur hadden wij weer gevaren en tot onze ontsteltenis voeren wij 50 meter voorlangs de boeg van een schip. Niemand sprak zijn gedachten uit, maar iedereen dacht dat wij wel gezien waren en opgepikt zouden worden, maar tot onze vreugde voer het schip gewoon door en wij ook.

Even later riep onze uitkijk Herman Sajet toen wij een meter of 10 van een donkere bal verwijderd waren: "Een mijn!!" En draaide de stuurman snel naar stuurboord. Of het een mijn is geweest weten wij niet, maar een aanvaring hadden wij in elk geval gehad zonder de uitkijk. De zee was ook weer rustiger geworden en wij voeren met een tamelijke snelheid. Het pompje hielden wij steeds in werking om op iedere verrassing voorbereid te zijn: ook Louis kreeg een lichte aanval van zeeziekte maar na een paar keer braken was hij er weer bovenop. Louis en Herman hebben gedurende de overtocht vrijwel niet gegeten uit angst voor zeeziekte. Het was donderdag 19-06-1941 te 2 uur, dat de motor voor de tweede maal afsloeg en wij dachten het zal wel in orde komen, maar na een klein uurtje toen de motor nog niet liep, zagen wij de toestand weer wat donkerder in. Onze stuurman trok af en toe een bedenkelijk gezicht. Wij hadden toen haast de helft van de afstand afgelegd. Ineens begon de motor echter weer teken van leven te geven en na nog een paar pogingen om weer op gang te brengen sloeg hij aan en voeren wij weer verder maar onze snelheid was veel minder geworden, vermoedelijk was een van de beide cilindres gescheurd. Het aanslaan kostte dan ook verbazend veel moeite zodat als benzine bijgevuld moest worden daar wij de motor niet dorsten te laten afslaan en wij zo moesten tanken waar vrij veel benzine mee verloren ging. Zo

voeren wij door tot 's avonds 11 uur en kregen wij weer een andere verrassing. Laag over het water ongeveer 50 meter kwam een vliegtuig aangevlogen dat ons op ongeveer 100 meter afstand passeerde. Vermoedelijk Duits. Twee van onze heren waren zo verrast dat ze gelijk met batte-rijen de aandacht wilden gaan trekken maar het grootste gedeelte van de bemanning was hier op tegen, daar indien het werkelijk een Duits vliegtuig was wij dit met de dood hadden kunnen bekopen. Wij kregen hoe langer hoe meer slaap en onze ogen vielen dicht, ook de stuurman die de hele tijd aan de motor had gezeten, werd door de slaap overmand en de bediening van de motor werd door de Majoor overgenomen. Zo zijn wij 's nachts door gevaren en hadden gehoopt in de nacht de Engelse kust te bereiken, wat echter niet gebeurde. Ook werden wij 's nachts nog door de stem van Dr. Sajet, die zo slaperig was, dat hij een ster voor een vliegtuig aanzag. Jaap was het volkomen met zijn vader eens en sloeg dan ook onmiddellijk voor om te gaan seinen. Dit liet na onzen lachlust op te wekken. Bij het aanbreken van de dag werden wij langzamerhand één voor één wakker en constateerden dat wij geen erg verkwikkende slaap hadden genoten, wij waren stijf en bleek van de koude. Wij bespraken nu wat er verder gedaan zou worden want de benzine was op twee liter na op en die werd bewaard voor als een schip in zicht kwam. Ook het brood en drinken zou gerantsoeneerd worden daar de mogelijkheid niet uitgesloten was dat wij naar het noorden waren afgedreven en nog enkele dagen zouden moeten roeien. Wij zouden gaan roeien in ploegen, onze eerste ploeg bestond uit de twee jongste heren Sajet waarvan er één na enkele slagen een roeispaan uit zijn handen liet glippen, wat al heel erg ongelegen kwam. Wij wisten echter met twee peddels zo te sturen, dat de drenkeling gered kon worden en met frisse moed gingen wij weer verder. Na een half uur kwam de tweede ploeg bestaande uit Louis en Herman aan de beurt die ook een half uur moesten roeien, maar ondertussen door de ochtendzon verkwikt waren, dat zij nog maar wat langer door zouden roeien toen zij de stuurman nog rustig zagen slapen. Inmiddels werd hij wakker en tot onze grote vreugde riep hij 'Schip in zicht'. Onze pas benoemde kapitein de Majoor besloot de motor te laten aanslaan en erop af te varen. Desondanks verdween het uit zicht en Louis en Herman weer roeien en na ongeveer een kwartier

kwam een heel konvooi in zicht en waren wij ervan overtuigd het vrije Engeland te kunnen betreden. Weer sloegen wij de motor aan en tot onze grote verrassing kwam er een vliegtuig op ons af, even angstig kijken, en tot onze grote vreugde bleek het een Engelsman te zijn, die ons vlaggengezwaai met een seinlamp beantwoordde. 10 Minuten later kwam er een mijnenveger op ons af stevenen tegelijk met een oorlogsschip. De mijnenveger was het dichtstbij en daar voeren wij op aan. Weer 10 minuten later werden wij door de bemanning van het schip aan boord getrokken en geweldig hartelijk ontvangen. Men vroeg om souvenirs, kwartjes, dubbeltjes, centen en potloden, een revolver, allerlei papiertjes, alles was welkom zelfs een oude broek. Over het algemeen stonden wij niet vast op onze benen, twee dagen later voelden wij, behalve onze stuurman, nog de deining van de zee. Met een gedeelte van de bemanning gingen wij naar beneden, en werden daar op thee en brood met ham onthaald. Groot was onze verbazing toen wij het brood zagen. In vergelijking met het Hollandse brood, dat grauw en plakkerig was, maakte het de indruk dat het cake was, zo lekker en fris zag het eruit. Zo hebben wij drie uur gevaren. In die tijd zijn wij nog twee keer op een andere boot overgestapt. Voordat wij op de laatste boot kwamen werden wij door de politie gefouilleerd. Een uur later voeren wij de haven binnen van Lowestoft waar wij met auto's onder politiegeleide, als gevangenen naar het bureau werden vervoerd.

Een van de agenten was zo vrij om op de schoot van Louis te gaan zitten. Met een vrachtje van negentig kilo op zijn schoot maakte hij zijn entree in Engeland. Nadat wij een kop thee hadden gekregen op het bureau werden onze namen en beroepen genoteerd, waarna wij grondig gefouilleerd werden. Hierna werd alles wat wij bezaten tijdelijk afgenomen tot de kammetjes en de stropdassen toe. Toen gingen wij naar een cel toe waar wij een uur met z'n allen zaten en werden daarna naar een geïmproviseerd nachtverblijf gebracht, waar we onder de bewaking van twee agenten tot een uur of zes geslapen hebben. Na een prima ontbijt werden wij in een speciaal voor gevangenen gereserveerde coupé naar Londen gebracht. Hier werden wij door de Londense politie overgenomen en naar de Patriotic School gebracht, waar wij een week lang als gasten behandeld zijn. Het was een ideaal

buitenverblijf, waar men kon voetballen en zwemmen. Er was namelijk een eigen zwembad, waar wij dan ook het grootste gedeelte van de dag doorbrachten bij zonnig weer. In de Patriotic School zijn wij ondervraagd door de Engelse Secret Service en menig militair object zal dan ook wel door onze voorspraak gebombardeerd zijn. Ook waren er andere Nederlanders, die soms op de meest avontuurlijke wijze in Engeland waren aangekomen. Eén was er zelfs uit Nederland komen lopen naar Portugal. Toen wij door de Engelse regering werden vrijgegeven zijn wij door de Nederlandse regering ontvangen en na voor de zoveelste maal ondervraagd te zijn, ons het Grosvenor hotel als voorlopige verblijfplaats aangewezen. Ook zijn wij nog door Hare Majesteit de Koningin ontvangen in de tuin van haar buitenverblijf, waar ons de geweldige eer te beurt viel om persoonlijk met Hare Majesteit te mogen spreken. De koningin was buitengewoon vriendelijk en ieder voelde zich dan ook spoedig op zijn gemak. Later hebben de Majoor, Louis en Herman ook nog Z.K.H. Prins Bernhard gesproken. Bij deze gelegenheid hebben wij zijn voorspraak gekregen om naar Indië te vertrekken, ten einde daar voor de luchtmacht te worden opgeleid. Ook hebben wij kennis gemaakt met de bekende zwemkampioene Willy van Ouden. Wij hebben zelfs met haar gezwommen en kwamen tot de ontdekking dat wij vrijwel niets van zwemmen konden, toen wij haar ranke gestalte door het water zagen klieven. Op het ogenblik zitten wij al ongeveer anderhalve maand in het Grosvenor Hotel, wat ons ondanks de goede behandeling aardig begint te vervelen. Herman Sajet is 29 juli vertrokken naar zijn schip waar hij als officier-dokter dienst doet. Zijn broer Jaap is ingelijfd bij de marine op kantoor en de nadere heren zijn momenteel nog in afwachting in welke hoedanigheid het Vaderland van hun diensten wenst gebruik te maken. Tot slot richten wij nog een woord van dank tot den heer C. de Graaf, die gedurende de overtocht onafgebroken aan de motor heeft gezeten, hem heeft gerepareerd en hem ontelbare malen heeft moeten laten aanslaan. Zonder zijn volharding en uithoudingsvermogen waren wij waarschijnlijk nog wel een paar dagen langer onderweg geweest. De Majoor, de kapitein van de boot, is ook buitengewoon kalm geweest en van de heren Sajet was hun vader buitengewoon flink. 's Nachts heeft zijn vinger die de Noordpoolster

aanwees vaak als kompas dienst gedaan. Louis en Herman waren de hulp van den machinist en tevens pompverzorgers. Het is meerdere malen voorgekomen dat zij in hun slaap automatisch zaten door te pompen. Ook het bijvullen van de tank was een lastig karwei, daar men op de rand van het bootje moest gaan zitten en dan met één hand er benzine ingooien, wat met hevig schommelen niet meeviel. Met het roeien inbegrepen hebben wij allen on werk gehad en wij hopen dat wij met Gods hulp elkaar in Holland weer levend zullen terugzien, als wij voor Koningin en Vaderland hebben gestreden.

Leve de Koningin!

Louis en Herman opleiding in Amerika gehad, Miami. Daarna naar Indië vandaar naar Australië, beiden waren op bommenwerpers, na een aanval op Japan bij Waingapu (Soemba) neergeschoten, noodlanding op zee gemaakt en door de Japanners terechtgesteld.

Herman heeft de oorlog overleefd maar is tijdens het uitwerpen van voedselpakketten boven Indië tegen een berg gevlogen en ook niet meer teruggekeerd.

De Graaf is bij de koopvaardij geweest en heelhuids thuisgekomen.

Dr. Sajet is later in Nederland door een auto-ongeluk om het leven gekomen.

9 Januari 1948.

N° 63

*Bij Wilhelmina, bij de gratie Gods,
Koningin der Nederlanden, Prinses van*

Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onze Minister van Overzeese
Gebiedsdelen a.i. van 24 December 1947, 6e Afdeling, No.20;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

I. toe te kennen:

A.I. enz.

B.II. het "vliegerkruis" posthuum aan:

1. enz.

2. wijlen de Militie-Brigadier van het Koninklijk
Nederlandsch-Indisch Leger L.J.GERARDS, L.S. No.261 A,
wegens:

"Heeft zich door daden van initiatief, moed en volharding tegenover de vijand onderscheiden door als lucht-schutter deel uitmakende van de bemanning van een alleen vliegende bommenwerper, bij een gevaarvolle verkenningso opdracht op 8 October 1943 bij Waingapoe (Soemba), tijdens voortdurende aanvallen van overmachtige vijandelijke jachtvliegtuigen, waarbij het eigen vliegtuig op vele plaatsen zwaar werd gehavend, op onverschrokken wijze de vijand met mitrailleurvuur te bestrijden en verliezen toe te brengen, ondanks de eigen verwondingen.

Na een noodlanding op zee - waarbij de bestuurder de dood vond - tijdens de daarop gevolgde langdurige en avontuurlijke tocht, het leven verloren."

3. enz.

Onze voornoemde Minister is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden verstrekt aan de Kanselier der Nederlandse Orden.

Amsterdam, 9 Januari 1948.

W.G. WILHELMINA.

De Minister van Overzeese
Gebiedsdelen,

W.G. J.A. Jonkman.

Voor eensluidend afschrift,
Voor zoveel het geëxtraheerde betreft,
De Secretaris-Generaal,
van het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen,

J.H. K.

PALEIS Het Loo, 9 September 1947.

De Heer en Mevrouw J.J. Gerards-Govaerts

Pieter van der Doesstraat 54^I,

A M S T E R D A M.

In de felle strijd in het Verre Oosten werd het vliegtuig, aan boord waarvan Uw zoon Louis Joseph zich als Sergeant-vlieger bevond, na de uitvoering van een verkenningsvlucht boven Timor neergeschoten. Hierbij bracht Uw zoon op 8 October 1943 het hoge offer van zijn leven.

Met diepe gevoelens van medeleven kom Ik U en de overige familieleden bij dit verlies alsnog Mijn hartelijke deelneming betuigen.

Moge zijn nagedachtenis U een steun in het verdere leven blijven.

Wilhelmina

De vorige Schakel bevatte een artikel over de herdenking op de begraafplaats Mill Hill, waarbij leerlingen van de Prins Willem Alexander School te Woking een krans hebben gelegd namens ons Genootschap op 4 mei 2006.

Echter het artikel is door een 'zetduiveltje' verdwenen uit de kopij. Mijn excuses voor deze omissie aan Charles Bartelings. Hierbij de volledige tekst die bij de fotocollage behoorde.

4 MEI HERDENKING OP MILL HILL

Op 4 mei hebben leerlingen van de Prins Willem Alexander School te Woking tijdens de herdenking op de begraafplaats Mill Hill te Londen, jaarlijks georganiseerd door de Nederlandse Ambassade, een krans gelegd namens ons Genootschap. Op de begraafplaats liggen 249 Nederlandse militairen en leden van de koopvaardij, die zijn omgekomen tijdens WO II.

De directeur van de school, de heer Meino Meines, schreef dat een aantal leerlingen gedichten had gemaakt die werden voorgelezen. Na afloop van de plechtigheid werd bij verschillende graven een bloem gelegd. Om een indruk te geven van de herdenking maakten leerlingen van Groep 7 van de school een fotocollage.

Charles Bartelings

ADRESSENBESTAND Stichting Genootschap Engelandvaarders

Aanvullingen en wijzigingen no. 27 op de adressenlijst van 1 april 1999.

Overleden:

Berg, A.M.	Rijswijk
Bottema, K.	Oegstgeest
Carlier, A.G.M.	Capelle a/d IJssel
Dijk, P. van	Maassluis
Exter, dr. J.P. van	Brussel
Hers, J.F.P.	Oegstgeest
Jong, G.A. de	Eefde
Roosendaal, J.C. van	Australië
Westerduin, H.	Rijswijk

Verhuisd:

Beckman, J.F.	Laan van Barendrecht 176	2352 VM Leiderdorp
Scheffer, P.	1 Brewer Road, apt. 208	East Brighton - vic - 3187, Australië
Steenwijk, Baron W.J. van	Heckegasse 40/29	A1180 Wien
Steijger, F.	Buitenwege	2625 TD Delft
Timmers-Verhoeven,		
Mevr. S.G.	Nieuwstraat 1a	1402 AR Bussum
Wolff, L.S.	Jozef Israëlkode 365	1074 SP Amsterdam

Adreswijzigingen en correcties gaarne aan:

G.J. Staal
Oranje Nassaulaan 52
3708 GE Zeist
Telefoon 030 - 692 27 92
E-mail: jan.staal@planet.nl

www.engelandvaarders1940-1945.nl